

Аксиологічний вимір самоорганізації суспільних рухів

С.С. БАРАНОВА, Т.О. ВЕРБЕЦЬКА

Київський національний університет ім. Тараса Шевченка,
Київ, Україна

Авторське резюме

Суспільні рухи на всіх рівнях організаційної взаємодії мобілізуються через потребу артикулювати свої цінності та інтереси на соціально-політичній арені. Встановлено, що сутність їх самоорганізаційної взаємодії в аксиологічному вимірі полягає в утворенні групових суб'єктів громадянського суспільства, особливо в контексті соціальних змін та зростання напруги через ціннісні протиріччя, незадоволенні потреб та інтересів.

Виявлено, що аксиологічний аспект самоорганізаційної взаємодії розкривається в процесі перетинання ціннісних орієнтацій та інтересів громадян з діяльністю владних структур. Специфічним посередницьким механізмом між державою і громадянським суспільством є його самоорганізовані та самодіяльні утворення, які виявляються у різноманітних формах суспільних рухів.

У результаті аналізу було виокремлено позиції, через які проявляється аксиологічний вимір самоорганізаційної взаємодії, а саме: виявлення ціннісних орієнтацій та інтересів, відображення їх значущості, перетворення їх на групові, їх реалізація та захист, а також їх вплив на поведінку індивідів.

Таким чином, визначено, що взаємодія індивідів з приводу реалізації своїх цінностей та інтересів фактично складає сутність їх самоорганізації. При цьому основними інституціями громадянського суспільства стають самоорганізовані соціальні утворення, до яких відносяться суспільні рухи.

Ключові слова: самоорганізація; цінності; інтереси; громадянське суспільство; суспільний рух

Axiological dimension of self-social movements

S.S. BARANOVA T.O. VERBETSKA

Taras Shevchenko national university of Kyiv,
Kyiv, Ukraine

Abstract

Social movements at all levels of their organization are mobilized because of the need to articulate its values and interests in the social and political arena. It is established, that the nature of interactions within the social movements are reflected in the axiological dimension in a form of self-organized groups as a functional part of a civil society. Through that their social potential reveals, especially in the context of social changes and rising tension between value conflicts of the unmet needs and interests. In such circumstances appropriate self-organized structures are able to provide its activities with relevant organizational, social, economic and political resources.

Moreover, self-organizational interactions start developing in conditions of openness in social system which is occurred in social movements. Axiological aspect of this kind of interaction is disclosed in the crossing values and interests of the communities and authorities' answer to them. Therefore, civil society communicates with the public authorities, ensuring the livelihood of democratic society and its steady development. Social movements as a self-organized socio-political entities become a mediation mechanism between the government and the civil society.

As a benefit of the study, positions through which axiological dimension of self-organizational interactions are displayed were highlighted. Firstly, the identification of values and interests. Secondly, reflection of the importance of values and interests. Thirdly, harmonization of actors' values and interests, converting them into group values. Fourthly, the implementation of values and interests. Fifthly, the protection of values and interests of members and supporters of the movements. Sixthly, the impact of group values and interests, which is the accumulation of social and material resources, on the one hand, and a process of organizing individual's behavior, on the other hand. Seventhly, the encouragement of individuals by directing their actions through the incorporation of group values.

As a result, the internal and external interactions of social movements, which are applied to pursuance their values and special interests, turn to be an essence and the main goal of self-organization in the socio-political sphere within the civil society. The major institutions of civil society are self-organized social movements, which may include informal groups and formal organizations that make up their composition.

Keywords: self-organization; values; interests; civil society; social movement

Измерение аксиологии самоорганизации общественных движений

С.С. БАРАНОВА, Т.А. ВЕРБЕЦКАЯ

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко,
Киев, Украина

Авторское резюме

Общественные движения мобилизируются из-за необходимости артикулировать свои ценности и интересы. Установлено, что сущность их самоорганизационного взаимодействия в аксиологическом измерении заключается в образовании групповых субъектов гражданского общества, особенно в контексте социальных преобразований.

Выявлено, что аксиологический аспект самоорганизационного взаимодействия раскрывается в процессе пересечения ценностных ориентаций и интересов граждан с деятельностью властных структур. Специфическим посредническим механизмом между государством и гражданским обществом становятся его самоорганизующиеся и самодеятельные образования, которые воплощаются в различных формах общественных движений.

В результате анализа были выделены позиции, по средствам которых проявляется аксиологическое измерение самоорганизации, а именно: выявление ценностных ориентаций и интересов, отражение их значимости, превращение их в групповые, их реализация и защита, а также их влияние на поведение индивидов.

Таким образом, установлено, что взаимодействие индивидов с целью реализации своих ценностей фактически составляет основу для их самоорганизации. При этом основными институтами гражданского общества становятся самоорганизующиеся социальные образования, к которым относятся общественные движения.

Ключевые слова: самоорганизация; ценности; интересы; гражданское общество; общественное движение

Постановка проблемы. Ціннісні засади самоорганізації соціальних систем є предметом дослідження багатьох наукових дисциплін, соціології у тому числі. Її, зокрема, цікавлять аксіологічні аспекти самоорганізованих форм соціальної діяльності людей, а також механізми самоорганізації соціальних угруповань, у тому числі молодіжних суспільних рухів. Дослідження останніх особливо актуальне для українського суспільства, в якому різного роду суспільні рухи відіграють значну соціальну роль в якості ознаки розбудови громадянського суспільства.

Аналіз останніх досліджень показує, що вивчення ціннісних аспектів соціального порядку зазнало істотної еволюції, особливо в аспекті усвідомлення ролі його динамічних факторів, які є необхідною умовою самоорганізації та саморозвитку соціальних систем у сучасному світі [8, с. 62]. Водночас варто наголосити, що ціннісні засади самоорганізаційної впорядкованості соціальних систем потребують більш ретельного соціологічного вивчення та теоретичного обґрунтування, особливо в аспекті їх впливу на самоорганізаційну активність індивідів та груп.

Аналіз досліджень і публікацій. Теоретико-методологічний і конкретно-соціологічний аспекти дослідження ціннісного аспекту соціальної взаємодії знайшли відбиття в роботах таких відомих західних соціологів та соціальних психологів, як М.Вебер [3], Е.Дюркгейм [5], Р. Інґльєґарт [7], Т.Парсонс [10], П. Сорокін [12], С.Шварц [16] та ін. Серед сучасних вітчизняних соціологів, що розглядають, безпосередньо або опосередковано, дану

проблему, слід виділити таких, як Л. Аза [1], В. Гаврилюк [4], А.Здравомислов [6], Н.Паніна [9], А. Ручка [11], В. Ядов [14].

Мета дослідження – аналіз аксіологічного виміру самоорганізаційної взаємодії у суспільних рухах в якості ознаки розбудови громадянського суспільства.

Виклад основного матеріалу. Соціологічний аналіз ціннісних засад самоорганізаційної взаємодії в умовах демократизації суспільного життя показує, що роль держави, як суб'єкта управління та суб'єкта громадської думки зменшується. Натомість все більш значимі є громадянське суспільство та суспільні рухи як його складові. Це свідчить про те, що громадянське суспільство, виходячи з ціннісних переваг його членів, не лише здатне впливати на функціонування державних інституцій, але й формувати їх. За таких обставин відбувається перерозподіл управлінських ролей на користь громадянського суспільства, яке виступає поживним ґрунтом для розгортання самоорганізаційної взаємодії з одного боку, та стає результатом активізації суспільних рухів з іншої. Саме посилення громадянського суспільства є показником демократизації країни, що також виявляє себе у зміні ціннісних параметрів взаємодії суб'єктів управління, а також соціальних механізмів сталого функціонування й відтворення демократичних суспільств.

Визначальну роль у відтворенні громадянського суспільства, а також формування ціннісного потенціалу та його самоорганізаційних механізмів відіграють ті форми життєдіяльності індивідів, що забезпечують взаємодію їх ціннісних орієнтацій і особливих інтересів, а саме:

соціально-економічні, соціально-політичні, соціально-культурні й інші форми об'єднань, на основі яких у суспільстві власне й виникають самоорганізовані соціальні утворення різного спрямування, у тому числі, суспільні рухи.

Отже, ціннісні засади самоорганізації суспільних рухів, як ознаки розбудови громадянського суспільства, виводять суспільний потенціал таких рухів на якісно новий рівень. Така ситуація стає можливою завдяки його двом основним властивостям. По-перше, відносній незалежності від держави як суб'єкта управління, тобто здатності до самоорганізації власної життєдіяльності, а по-друге, потенційній можливості впливати на державу в інтересах ціннісних преференцій членів громадянського суспільства.

При цьому важливим постає з'ясування того, яким же чином цінності індивідів сприяють виникненню процесів самоорганізації? Так у громадянському суспільстві для індивіда існує принципова можливість реалізувати свої ціннісні преференції в усьому їх різноманітті. Тобто, індивіди виступають об'єктом реалізації інтересу один для одного, а їхня взаємодія є засобом задоволення своїх цінностей, інтересів і потреб, а також відтворення власного існування. Звідси випливає, що ціннісні засади самоорганізації суспільних рухів відображають порядок відтворення зв'язків та відносин між людьми як об'єктами взаємного інтересу, що є для них ціннісною преференцією.

Взагалі цінності на макрорівні суспільних відносин виконують важливу функцію інтеграції соціальних систем, підтримки їх цілісності та стабільності. На мікрорівні особистісних та групових цінностях відіграється роль мотиваторів та орієнтирів, вони виступають фундаментальною складовою бачення, розуміння та відчуття життєвого світу, власної самоідентифікації та проблеми вибору і прийняття рішення [11. с. 94].

Щодо поведінки представників суспільних рухів, то вона також визначається цінностями, які покладені в основу їх самоорганізації. Спроби реалізувати ключові з них надають повноти, змістовності та цілеспрямованості груповій взаємодії.

Ціннісні засади самоорганізації суспільних рухів, що реалізуються шляхом самоорганізаційних взаємодій індивідів і соціальних груп, які входять до їх складу, слугують не тільки засобом досягнення бажаної мети, але й фундаментальною умовою її визначення. При цьому цінність даної взаємодії визначається, насамперед, тим, якою мірою вона забезпечує прояв і розвиток індивідуальних властивостей і ціннісних орієнтацій кожного з її учасників.

Звідси походять основні принципи самоорганізації суспільних рухів як ознаки громадянського суспільства, а саме: 1) добровільність, яка означає, що індивід, виходячи зі

своїх особистих якостей, цінностей та інтересів, сам формує зміст і спрямованість взаємодії з іншими членами суспільного руху заради максимального задоволення власних потреб; 2) усвідомленість, яка припускає необхідне розуміння об'єкта ціннісних інтересів індивіда як частини суспільного руху. При цьому чим більший масштаб взаємодії, тим вища здатність індивіда визначати себе як суб'єкта життєдіяльності, а також тим більше можливостей він одержує для задоволення власних інтересів та потреб, реалізації та розвитку своїх соціальних якостей.

Самоорганізаційні принципи функціонування суспільних рухів, наприклад у соціально-політичній сфері, являють собою сукупність форм самоорганізаційної взаємодії індивідів з приводу реалізації своїх особливих громадянських та політичних інтересів. Такі форми й способи взаємодії формуються на основі загальних принципів добровільності й усвідомленості, що набувають у соціально-політичній сфері специфічного змісту. Зокрема, самоорганізація самодіяльних суб'єктів громадянської активності в контексті принципу добровільності означає, що вони у взаємодії з державою мають знаходитися в умовах відносної автономності з погляду реалізації своїх особливих політичних інтересів.

Для розуміння ціннісних засад самоорганізаційних механізмів відтворення взаємодії індивідів у громадянському суспільстві, необхідним є розкриття тих соціальних функцій, які виконують самоорганізовані соціальні утворення в межах суспільних рухів.

По-перше, виявлення ціннісних орієнтацій і особливих інтересів. З соціологічної точки зору, існування самоорганізованих соціальних утворень є результатом виникнення стабільних взаємодій між людьми з приводу досягнення спільної мети. Так не тільки актуалізуються самі ціннісні орієнтації та особисті якості індивідів, але й їх втілення у необхідності здійснювати спільні та скоординовані дії, з метою досягнення загальної мети.

По-друге, відображення ціннісних орієнтацій і особистих інтересів, як початкового етапу соціальної самоорганізації суспільних рухів. Процес взаємодії ціннісних орієнтацій і особистих інтересів забезпечує усвідомлення їх соціальної значущості для представників даного типу суспільних утворень.

По-третє, узгодження групових ціннісних орієнтацій та особистих інтересів представників рухів, від співвідношення яких залежить життєздатність та виживання самоорганізованих соціальних утворень. Причому інтенсивність цих процесів визначається ступенем стабільності чи мінливості якостей індивідів та є одним з найважливіших елементів механізму адаптації ді-

яльності суспільних рухів до динамічного навколишнього середовища.

По-четверте, реалізація ціннісних орієнтацій і особистих інтересів, які є не тільки задоволенням специфічних потреб представників рухів, але й тим особливим змістом взаємодії між ними, пов'язаним із реакцією на суспільні протиріччя. Завдяки цьому фактично й задовольняються їх ціннісні орієнтації, специфічні потреби та інтереси.

По-п'яте, захист ціннісних орієнтацій і інтересів, який полягає у тому, що самоорганізовані соціальні структури створюють для своїх членів не тільки положення взаємної соціальної залежності, але й необхідні умови для взаємодії індивідів заради узгодження їх ціннісних орієнтацій та інтересів.

По-шосте, вплив ціннісних орієнтацій та інтересів, який полягає у здатності самоорганізованих соціальних утворень до акумуляції соціальних й матеріальних ресурсів, впорядкування дій окремих індивідів.

По-сьоме, надання діям індивідів причому як представникам руху, так і стороннім спостерігачам визначеної спрямованості, що сприяє підсиленню впливу їх ціннісних орієнтацій і групових інтересів на зовнішнє соціальне середовище.

Набуваючи в ході взаємодії групового характеру, ціннісні орієнтації та інтереси індивідів одержують в соціальній системі більше можливостей для реалізації за допомогою використання способів їх узгодження. Загалом кажучи, вплив ціннісних орієнтацій та інтересів членів суспільних рухів проявляється у здатності цих рухів виступати в ролі реципієнта соціально-політичного делегування з боку громадськості та суб'єкта управління. Така ситуація є актуальною саме для громадянського суспільства.

На практиці індивіди, які знаходяться в ізолюваному від соціального, економічного та політичного життя стані, які не мають ані можливості, ані влади, щоб «змусити себе слухати», постають перед вибором: або залишатися безмовними, або довірити іншим говорити від власного імені. Група мобілізується через потребу артикулювати свої цінності та інтереси на соціально-політичній арені та неможливість зробити це через пасивність її агентів [2, с. 156]. Так виникає ситуація, коли індивіди не можуть існувати інакше, як самоорганізуючись і набуваючи ролі делегатів або трансляторів основних споріднених ідей усіх членів новоутвореного суспільного руху та тих, хто не бере прямої участі, але поділяє ці ідеї та цінності і «делегує свої повноваження». Тому, як не парадоксально, але окремим особам постійно потрібно йти на ризик соціального та політичного відчуження для того, щоб його уникнути.

Однак життєдіяльність людей у суспільстві не зводиться лише до реалізації тих чи

інших інтересів. На першому місці знаходиться відтворення соціальних якостей людей як суб'єктів соціально-політичної діяльності. Отже, взаємодія індивідів з приводу реалізації своїх ціннісних орієнтацій та особливих інтересів фактично й складає сутність самоорганізації в соціально-політичній сфері громадянського суспільства. При цьому основними формами громадянського суспільства є самоорганізовані соціальні утворення соціально-політичного спрямування, а саме: суспільні рухи, неформальні групи та формальні організації, які входять до їх складу. При цьому тип самоорганізаційного порядку громадянського суспільства в соціально-політичній сфері зокрема М. Полані називає «спонтанним» або «поліцентричним», під яким розуміється певний самоврядний порядок, в межах якого безліч елементів адаптується один до одного в рамках загальної системи правил, де водночас кожний елемент діє незалежно один від одного [15, с. 139–140].

У демократичному суспільстві основним засобом реалізації ціннісних орієнтацій і особливих інтересів індивіда є зменшення його суспільної залежності від інших індивідів та влади і, водночас, збільшення суспільної залежності останніх стосовно першого. І хоча в основі формування громадянського суспільства лежать особливі цінності та інтереси його членів, цей процес, як правило, відбувається не на рівні окремих індивідів. Окремі індивіди, знаходячись у суспільній залежності, не володіють достатньою можливістю перерозподілу цієї залежності на свою користь внаслідок незначної концентрації влади в їх «руках».

Можливостями перерозподілу суспільної залежності володіють соціальні утворення громадянського суспільства, що самоорганізуються на основі спільності інтересів та цінностей. Вони також виявляють здатність до вироблення елементів організаційної структури, покликаної координувати спільну життєдіяльність та здійснювати свій вплив на інші структури з метою укріплення та впровадження своїх цінностей, відстоювання інтересів. У нашому випадку таким утворенням стають соціальні групи та організації, які є невід'ємними складовими суспільних рухів, через діяльність яких відбувається трансляція групових і індивідуальних цінностей та інтересів. Саме у таких умовах відповідні самоорганізовані структури здатні забезпечити свою діяльність відповідними організаційними, соціальними, економічними та політичними ресурсами. Сутність взаємодії суспільних рухів в аксіологічному вимірі полягає в утворенні самоорганізованих групових суб'єктів громадянського суспільства, через які розкривається їх суспільний потенціал, особливо в контексті соціальних змін та зростання напруги через ціннісні протиріччя, незадоволення потреб та інтересів. Природа самоорганізованих соціальних утворень, суспільних

рухів, як і для інших у громадянському суспільстві, незалежно від їх специфіки та цільової спрямованості є подібною, оскільки в основі їх діяльності лежать ціннісні орієнтації та групові інтереси.

Отже, суспільні рухи виступають автономними груповими суб'єктами соціальних перетворень, які протиставляються владним структурам, із власним системоутворюючим ціннісно-нормативним базисом. Натомість суб'єкти державного управління прагнуть до розширення владних повноважень і можливостей стосовно суспільних рухів, що, тим самим, призводить до послаблення останніх. За таких обставин обмежуючий вплив на розкриття самоорганізаційного потенціалу суспільних рухів є деструктивним фактором. Але існують виключення, коли обмеження державою самоорганізованих соціальних утворень є виправданим, з точки зору збереження соціального порядку. Так, включення добровольчих військових формувань в Україні, до складу, яких входять представники суспільних рухів, до системи регулярної армії виглядає правомірним в плані забезпечення контрольованості цих формувань в умовах бойових дій, що попереджує виникнення суспільно небезпечної поведінки великої кількості озброєних людей.

Але, щоб запобігти тенденціям обмеження їх управлінського потенціалу та суспільних функцій, суспільні рухи здатні захистити себе від руйнівних впливів навколишнього середовища та державних інституцій. Наприклад, фанатські групи здатні активно діяти в умовах тиску та відкритого протистояння із силовими структурами, а також в ситуації відсутності футбольного клубу; загони самооборони, організовані вихованцями спортивних шкіл, продовжують формуватися навіть при наявності поліції (реформованої міліції) та спробам місцевих владних структур їх заборонити.

При цьому обмеження впливу держави за рахунок суспільних рухів призводить до певних наслідків: по-перше, це обмеження зменшує концентрацію і масштаб управлінського впливу держави на суспільство, а по-друге, дає можливість відокремити соціальну владу від адміністративно-державної, створюючи таким чином певний баланс в суспільній системі та основи для розбудови громадянського суспільства.

Причому цей баланс проявляється не тільки безпосередньо, через взаємну компенсацію управлінського впливу, але й опосередковано – через зміну спрямованості ціннісних орієнтацій та особливих інтересів індивідів. Це означає, що зменшення концентрації влади суб'єктів державного управління обмежує їх можливості для реалізації своїх групових та індивідуальних інтересів за рахунок громадянського суспільства. І навпаки, збільшення кон-

центрації влади громадянського суспільства приводить до того, що ці соціальні утворення стають переважною мірою об'єктами реалізації ціннісних орієнтацій та особливих інтересів його членів. В цьому випадку громадянське суспільство стає головним об'єктом реалізації ціннісних орієнтацій та інтересів не тільки своїх членів, але й представників державної влади. Завдяки обмеженню ролі держави як управлінського суб'єкта створюються ефективні запобіжні соціально-управлінські механізми, які захищають громадянське суспільство від руйнівних тенденцій [13, с. 30].

Висновки. Таким чином, соціологічне вивчення ціннісних засад самоорганізаційної взаємодії людей у громадянському суспільстві дозволяє зробити такі висновки:

1. У становленні та розвитку демократичного суспільства визначальну роль відіграють самоорганізаційні засади створення та існування суспільних рухів, що забезпечують здатність останніх виступати в ролі суб'єкта впливу як ознаки розбудови громадянського суспільства. Розгортання самоорганізаційної взаємодії суспільних рухів базується на принципах добровільності й усвідомленості. За своїм змістом самоорганізаційний порядок представляє собою сукупність способів взаємодії групових цінностей та особистих інтересів індивідів і соціальних груп у рамках відносно стійких соціальних утворень.

2. Визначальними формами самоорганізації індивідів та груп у демократичній системі управління стають суспільні рухи, що виконують функції виявлення, відображення, узгодження, реалізації, захисту і впливу ціннісних орієнтацій та особливих інтересів членів громадянського суспільства. Самоорганізовані утворення в межах рухів безпосередньо виробляють та здійснюють управлінський вплив заради досягнення загальної групової мети.

3. Група мобілізується через потребу артикулювати свої цінності та інтереси на соціально-політичній арені. Сутність взаємодії суспільних рухів в аксіологічному вимірі полягає в утворенні самоорганізованих групових суб'єктів громадянського суспільства, через які розкривається їх суспільний потенціал, особливо в контексті соціальних змін та зростання напруги через ціннісні протиріччя і незадоволення потреб та інтересів. Саме у таких умовах відповідні самоорганізовані структури здатні забезпечити свою діяльність відповідними організаційними, соціальними, економічними та політичними ресурсами.

4. Самоорганізаційна взаємодія розгортається в умовах відкритості соціальних систем, якими і є суспільні рухи. Аксіологічний аспект такого роду взаємодії розкривається в процесі перетинання ціннісних орієнтацій та інтересів громад і владних структур. Тому громадянське

суспільство «співпрацює» із державною владою, забезпечуючи життєдіяльність демократичного суспільства та його стале відтворення. Специфічним посередницьким механізмом між

державою і громадянським суспільством є його самодіяльні соціально-політичні утворення, які виявляються у різноманітних формах суспільних рухів.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Аза Л. Ценностные ориентации рабочей молодежи / Л. Аза, А. Ручка. – К.: Наук. думка, 1978. – 203 с.
2. Бурдые П. Социология политики / П. Бурдые. – М.: Socio – Logos, 1993. – 336 с.
3. Вебер М. Избранное. Образ общества / М. Вебер. – М.: Юрист, 1994. – 702 с.
4. Гаврилюк В. Динамика ценностных ориентаций в период социальной трансформации (поколенный подход) / В. Гаврилюк, Н. Трикоз // Социол. исслед. – 2002. – № 1. – С. 96–105.
5. Дюркгейм Э. Ценностные и «реальные» суждения / Э. Дюркгейм // Социол. исслед. – 1991. – № 2. – С. 107–114.
6. Здравомыслов А. Потребности. Интересы. Ценности / А. Здравомыслов. – М.: Политиздат, 1986. – 352 с.
7. Инглхарт Р. Модернизация, культурные изменения и демократия / Р. Инглхарт, К. Вельцель. – М.: Новое издательство, 2011. – 464 с.
8. Карпичев В. Организация и самоорганизация социальных систем / В. Карпичев. – М.: Изд-во РАГС, 2001. – 126 с.
9. Панина Н. Молодежь Украины: структура ценностей, социальное самочувствие и морально психологическое состояние в условиях тотальной аномии / Н. Панина // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2001. – № 1. – С. 5–26.
10. Парсонс Т. Система современных обществ / Т. Парсонс. – М.: Аспект Пресс, 1998. – 266 с.
11. Ручка А.О. Цінності і смисли як компоненти соціокультурної реальності / А.О. Ручка // Сміслова морфологія соціуму / За ред. Н. Костенко. – К.: Інститут соціології НАН України, 2012. – С. 91–123.
12. Сорокин П. Социальная и культурная динамика / П. Сорокин; пер. с англ., комментарии В.В. Сапова. – М.: Астрель, 2006. – 1176 с.
13. Туленков М. Організаційна взаємодія в демократичній системі соціального управління / М. Туленков. – К.: ІПК ДСЗУ, 2007. – 102 с.
14. Ядов В. О диспозиционной регуляции социального поведения личности / В. Ядов // Методологические проблемы социальной психологии. – М.: Наука, 1975. – 376 с.
15. Polanyi M. The Logic of Liberty: Reflections and Rejoinders / M. Polanyi. – Chicago, 1951. – P. 118–146.
16. Schwartz S.H. Basic human values: Their content and structure across countries / S.H. Schwartz // Valorese comportamento nas organizacoes [Values and behavior in organizations] / A. Tamayo, J.B. Porto (eds.). – Petropolis: Vozes, 2005. – P. 21–55.

Стаття надійшла до редакції 01.08.2016

REFERENCES:

1. Aza, L., Ruchka, A., 1978. Cennostnye orientacii rabochej molodjzhi [Value orientations of the working youth]. Kyiv, (in Russian)
2. Burd'e, P., 1993. Sociologija politiki [Political sociology]. Moscow (in Russian)
3. Veber, M., 1994. Izbrannoe. Obraz obshhestva [Favorites. Society representation.]. Moscow (in Russian)
4. Gavriljuk, V., Trikoz, N., 2002. Dinamika cennostnyh orientacij v period social'noj transformacii (pokolennyj podhod) [The value orientations dynamics during social transformations]. Moscow, 96–105 (in Russian)
5. Djurkgejm, E., 1991. Cennostnye i «real'nye» suzhdenija [Value and «realistic» judgments]. Moscow, 107–114 (in Russian);
6. Zdravomyslov, A., 1986. Potrebnosti. Interesy. Cennosti [The needs. The interests. The values]. Moscow (in Russian)
7. Ingharti, R., Welzel, Ch., 2011. Modernizacija, kul'turnye izmenenija i demokratija [Modernization, cultural changes and democracy]. Moscow (in Russian)
8. Karpichev, V., 2001. Organizacija i samoorganizacija social'nyh sistem [Organization and self-organization of the social system]. Moscow (in Russian)
9. Panina, N., 2001. Molodezh' Ukrainy: struktura cennostej, social'noe samochuvstvie i moral'no psihologicheskoe sostojanie v uslovijah total'noj anomii [The Ukrainian youth: a value structure, social and physiological state in the total anomaly]. Kyiv, 5–26 (in Russian)
10. Parsons, T., 1998, Sistema sovremennyh obshhestv [The system of the modern societies]. Moscow (in Russian)
11. Ruchka, A. O., 2012. Cinnosti i smisli jak komponenti sociokul'turnoi real'nosti [Values and senses as a component of socio-cultural reality]. Kyiv, 91–123 (in Ukrainian)
12. Sorokin, P., 2006. Social'naja i kul'turnaja dinamika [Social and cultural dynamics]. Moscow (in Russian)
13. Tulenkov, M., 2007. Organizacijna vzajemodija v demokratichnij sistemі social'nogo upravlinnja [The organizational interactions in the democratic system of the social management]. Kyiv (in Ukrainian)
14. Jadov, V., 1975. O dispozicionnoj reguljaciji social'nogo povedenija lichnosti [About the dispositional regulation of the personality's social behavior]. Moscow (in Russian)
15. Polanyi, M., 1951. The Logic of Liberty: Reflections and Rejoinders. Chicago, 118–146 (in English)
16. Schwartz S. H., 2005. Basic human values: Their content and structure across countries. Petropolis (in English)

Баранова Світлана Сергіївна – аспірант
Київський національний університет ім. Тараса Шевченка
Адреса: 03680, Київ, пр. Академіка Глушкова, 4-Д

Вербецька Тетяна Олександрівна – аспірант
Київський національний університет ім. Тараса Шевченка
Адреса: 03680, Київ, пр. Академіка Глушкова, 4-Д

Baranova Svetlana S. – postgraduate
Taras Shevchenko national university of Kyiv
Address: 4-D, Akademika Hlushkova Av., Kyiv, 03680, Ukraine
Email: qull@ukr.net

Verbetska Tetyana O. – postgraduate
Taras Shevchenko national university of Kyiv
Address: 4-D, Akademika Hlushkova Av., Kyiv, 03680, Ukraine
Email: taveralex@gmail.com

Баранова Светлана Сергеевна – аспірант
Киевский национальный университет им.Тараса Шевченко
Адрес: 03680, Киев, пр. Академіка Глушкова, 4-Д

Вербецька Тетяна Олександрівна – аспірант
Киевский национальный университет им.Тараса Шевченко
Адрес: 03680, Киев, пр. Академіка Глушкова, 4-Д